

SEYYİD AHMED CEZBÎ'NİN KENZÜ'L-ESRÂR ADLI TARİKATNAMESİ

Suat DONUK¹

Öz

Osmanlı sosyal ve dinî hayatının önemli unsurlarından olan tarikatların zamanla kendine mahsus erkân, âdâb ve usulleri ortaya çıkmıştır. Mutasavvıf sanatçılar bu erkân ve âdâb hakkında bilgi veren eserler yazmıştır. Türk edebiyatında bu tür eserlere tarikatnâme adı verilmektedir. Edebiyatımızdaki tarikatnâme örneklerinden biri Seyyid Ahmed Cezbî'nin Kenzü'l-esrâr adlı eseridir. Kaynakların varlığından söz etmediği bu eserin Berlin Devlet Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphanesinde birer nüshası mevcuttur. 457 beyitten oluşan eserde beyitlerin arasına âyetler, hadîsler, dualar, zikirler serpiştirilmiştir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan Kenzü'l-esrâr'da aruzun mefâîlün / mefâîlün / feûlün kalıbı kullanılmıştır. Torunu Muhammed Nurullah'ın şahsında bütün sâliklere seslenen Ahmed Cezbî bir dervişin sahip olması gereken vasıflar, Bayrâmiyye tarikatı mensuplarının ibadet tarzları, hangi namazda hangi duaları okumaları gerektiği, çileye giriş usulü vb. tasavvuf erkân ve âdâbı hakkında bilgiler vermiştir. Kenzü'l-esrâr, Ahmed Cezbî ve onun mensubu olduğu Himmetzâdeliler ailesi hakkında bilgiler içermesi bakımından da önemlidir. Bu makalede Seyyid Ahmed Cezbî'nin Kenzü'l-esrâr adlı eseri tanıtılmış, örneklem oluşturması bakımından eserin ilk elli beytinin tenkitli metni ilim âlemiyle paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarikatnâme, Ahmed Cezbî, 19. Yüzyıl, Tasavvuf

SEYYİD AHMED CEZBÎ'S TARİKATNAME CALLED KENZÜ'L-ESRÂR

Abstract

The sects, which are important elements of the Ottoman social and religious life, have developed their own rules, traditions and procedures. Sufi artists have written works that give information about these rules and traditions. In Turkish literature, such works are called tarikatnâme. One of the examples of tarikatnâme in our literature is Seyyid Ahmed Cezbî's work called Kenzü'l-esrâr. There are copies of this work, which is not mentioned by the sources, in the Berlin State Library and the Ankara National Library. In the work consisting of 457 couplets, verses, hadiths, prayers and dhikr are scattered among the couplets. Written in mesnevi verse, Kenzü'l-esrâr used the pattern of mefâîlün / mefâîlün / feûlün of aruz measure. Grandson of Muhammad

¹ Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. E-posta: suatdonuk@hotmail.com

Nurullah in the person of all the followers of Ahmed Cezbî dervish should have the qualifications, the worship styles of the members of the order of Bayramiyya, which prayers to read which prayers, the method of entering the ordeal, and so on. Sufism gave information about the rules and traditions. Kenzü'l-esrâr is also important in that it contains information about Ahmed Cezbi and the Himmetzâdelers family to which he belongs. In this article, Seyyid Ahmed Cezbî's work named Kenzü'l-esrâr was introduced, and the criticized text of the first fifty couplets of the work was shared with the scientific community.

Keywords: Tarikatnâme, Ahmed Cezbî, 19. Century, Mysticism

Giriş

Bilindiği üzere İslâm'ın zâhir ve bâtın hükümleri çerçevesinde yaşanan mânevî ve derunî hayat tarzına tasavvuf (Öngören, 2011:40/119), Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yola ve tasavvufî mesleğe tarikat adı verilir (Devellioğlu, 2008:1034).

Düşünceye dayalı yerleşik sistem ve doktrinlerin çeşitli nedenlerle bölünmeleri ve bunlardan yeni ekollerin ortaya çıkması olağan bir durumdur. Tarihten günümüze kadarki süreçte bunun pek çok örneğine rastlanır. İslam dininde çeşitli mezheplerin doğuşunu buna bağlamak mümkündür. İslam'ın gönül terbiyesini ve kalbî davranışları esas alan bir ahlak ve tefekkür sistemi olan tasavvufun çeşitli tarikatlara ayrılması da bununla açıklanabilir.

Mutasavvıflara göre Allah'a ulaşan yollar sayısızdır. Herkesin vuslatı ayrı ayrı yöntem, usul ve yollarla gerçekleşebilir (Kara, 1999: 192). Örneğin bazı sûfler zühd ve ibadet yolunu tutup namaz, oruç, zekat vb. ibadetlerin çokluğu ile hakka vasıl olmayı seçmiştir. Bazı sâlikler tasfiye ve mücadele yolunu seçip riyazetle, nefsini arındırmakla fenafillâha ulaşmaya çalışmıştır. Bazı mutasavvıflar ise aşk ve mahabbet tariki ile amacına varmayı tercih etmiştir (Pakalın, 1983:3/405). Zikrin cehrî mi yoksa hafî mi, kıyâm mı kuûd mu yapılması; hangi kıyafetlerin giyilmesi vb. küçük nüanslar da sûflerin farklılaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu sayede Osmanlı dinî ve ictimâî yapısında çok sayıda tarikat ortaya çıkmıştır.

Yukarıda izah edilen farklı tercihler doğrultusunda zaman içerisinde her tarikatın kendi meşreblerine has erkân, âdâb ve usuller ortaya çıkmıştır. İcrasından temelde mürşidin sorumlu olduğu bu erkân, genel olarak müridin tarikata girip insân-ı kâmil veya fenafillâh mertebesine ulaşmaya kadarki süreçte yapılması gerekenlerin çerçevesini oluşturur. Tarikatın gelenekleri, ibadetlerin nicelik ve niteliği, zikrin usul ve esasları, müritten beklenen davranış

kalıpları, eğer çile tercih ediliyorsa bunun kuralları ve tatbik şekli bu çerçevenin içini dolduran unsurlardan bazılarıdır.

Mutasavvıflar “resm-i erkân” şeklinde tanımladıkları bu kuralları tarikatın yasasına benzer şekilde gördükleri için oldukça önemsemişlerdir. Bu usul ve esasları tatbikle yetinmemiş, bunlar hakkında bilgi veren eserler yazmışlardır.

Türk edebiyatında tarikat geleneği, erkân, âdâb ve usullerini anlatan manzum veya mensur pek çok eser bulunmaktadır. Bu mahiyetteki eserlere tür olarak tarikatnâme adı verilmektedir (Özkan, 2003: 141).

Bazı Türk yazarlar tarikatnâmelerini Arap dilinde yazmışlardır. Buna Dede Ömer Rûşenî, örnek olarak verilebilir (bk. Tavukçu, 19.07.2019: 39).

Tarikatlar, dinin belli bir anlayışa bağlı olarak yorumlandığı ve yaşandığı sosyal kurumlardır. Farklılıklarını özenle yerine getirmeye çalıştıkları kurallardan alırlar. Her şey daha ilk adımdan itibaren bir âdâb ve erkâna bağlanmıştır. Mürit veya derviş bu kuralları kabullenmiş insandır. Kabullenmekten öte bu ilkelere göre davranmayı hayatının gayesi hâline getirmiştir. Bu sebeple tarikatnâmeler, Osmanlı dönemi Türk kültürünün ve sosyal hayatının anlaşılması açısından oldukça önemli eserleridir (Özkan, 2003: 141-142).

Tarikatnâmeler, tarikat düzeni içinde öngörülen davranışları, sosyal ilişkilerle ilgili kuralları bildirirler. Bu arada ilke ve davranışların izahı için âyet, hadis iktibaslarına, menkıbelere ve tasavvufun düşünce dünyasıyla ilgili hususlara da yer verirler. Deyim yerindeyse tarikatnâmeler, tarikat mensubu olmuş kişilere neyi nasıl yapacağını, kime nasıl davranacağını anlatan, tarikat içindeki hukuku belirleyen eserlerdir (Özkan, 2003: 142).

Türk edebiyatının bilinen ilk tarikatnâmesi Eşrefoğlu Rûmî’ye (ö. 874/1469-70 [?]) aittir. Rûmî, eserde daha çok tarikat âdâbıyla ehl-i beyte olan mahabbet ve bağlılığını anlatmakta, Hz. Ali’nin üstünlüğünü gösteren delillere yer vermektedir (Pekolcaý ve Uçman, 1995: 11/482). Mensur bir eser olan *Tarikat-nâme*’de Allah’ın emirlerine, Hz. Peygamber’in sünnetine uymanın ve ûlû’l-emre itaat etmenin insanlara kazandıracığı faydalar çeşitli örneklerle zenginleştirilerek anlatılmıştır (Güneş, 18.07.2019).

Türk edebiyatının en eski tarikatnâmelerinden biri Hâzinî’nin (ö. [?]) *Cevâhirü’l-ibrâr* adlı eseridir. II. Murad’a (1574-1595) takdim edilmek üzere yazılan eserin tam adı *Cevâhirü’l-ibrâr min emvâci’l-bihâr*’dır. *Cevâhirü’l-ibrâr*, Orta Asya Türk dünyasının en büyük velisi

Ahmed Yesevî'nin hayatı, şahsiyeti ve menkıbeleriyle kurucusu olduğu Yeseviyye tarikatının tarihi, âdâb ve erkânı hakkında en eski ve orijinal bilgileri ihtiva eder (Azamat, 1993: 7/432).

Halvetiyye tarikatının Sünbüliyye kolunun kurucusu Şeyh Yusuf Sünbül Sinan Efendi'nin (ö. 936/1529) de bir tarikatnâmesi vardır. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi numara A 332/8 ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İbnülemin bölümü numara 2956'da birer nüshası bulunan (Yücer, 2010: 136) bu hacimsiz eserde Sünbül Sinan Efendi bir dervişin sahip olması gereken özellikleri sıralamaktadır. Dörtlüklerle yazılan eserde "Eger derviş isen derviş" kavuştağı kullanılmıştır (Sünbül Sinan Efendi, yz: 10b-11a).

Türk edebiyatının önemli tarikatnamelerinden biri Aziz Mahmud Hüdâyî'ye (ö. 1038/1628) aittir. Hüdâyî'nin tarikatnamesi Celvetiyye tarikatı âdâbını anlatan bir risâledir. Sahaf Nuri (İst. 1287) tarafından *Külliyât-ı Hazret-i Hüdâyî* adıyla yayımlanmıştır (Yılmaz, 1991: 4/340).

Bayramiyye-Şemsiyye tarikatının Himmetiyye kolunun kurucusu Şeyh Himmet Efendi (ö. 1095/1684) de bir tarikatnâme meydana getirmiştir. Tarikat âdâb ve erkânına dair bilgiler içeren bu eserin bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki bir mecmuanın içindedir (TY, nr. 6383, vr. 1-90). Himmet Efendi'nin tarikat ve halvet konularını, Bayramiyye ve Halvetiyye tarikatlarının silsilelerinin sikke-i dervîşân, ahvâl-i hilâfet, makâlât-ı meşâyih, fukaha gibi başlıkları ihtiva eden ve *Tarikatnâme* adını taşıyan mesnevi tarzında bir eseri daha vardır (Albayrak, 1998: 18/58).

Şeyh Selâmî Ali Efendi'nin (ö. 1103/1691) *Tarikatnâme*'si Celvetî adab ve erkânıyla ilgili bir risaledir. Risalede Celvetiliğe meyledenlerin ve halifelerin nasıl olması ve davranması gerektiğine dair çeşitli nasihatlerde bulunulmuştur. Metne göre bu yola meyleden kişi peygamber hayatı gibi bir hayat yaşamalı, çok ibadet etmelidir. Celvetî olan kişi her işinde orta yolu takip etmelidir. Celvetî halifesi, ihtiyar ve gençlerden, aile sahibi olanlardan seçilmemelidir. Halifeler derviş toplamaktan çok zikir ile meşgul olmalıdır (Çakır, 18.07.2019).

Bosnalı Gâibî Şeyh Mustafa (Catovic, 18.07.2019), Arapgirli Karabaş Ali Efendi (Aral, 18.07.2019) ve Duacı Oğlu'nun (Köprülü, 1976: 340) da tarikatnâmelerinin varlığı çağdaş edebiyat tarihçileri tarafından tespit edilmiştir.

Yazma eser kütüphanelerinde bu zikredilenler dışında yazarı belli olan veya olmayan çok sayıda tarikatnâme adlı kitap mevcuttur.¹ Mecmualar içerisinde bulunan ve edebiyat tarihçileri tarafından tespit edilmeyi bekleyen başka tarikatnamelerin de olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe yazma eserleri üzerine yaptığımız incelemelerde Ms. Or. Oct. 2722 numaralı nüshada, Şeyh Himmet Efendi'nin ilâhîleri ve yukarıda zikredilen tarikatnâmesinin sonunda, muhtemelen Şeyh Himmet'in oğlunun torunu olan Ahmed Cezbî'ye (ö. 1245/1829-30) ait *Kenzü'l-esrâr* adlı bir eser tespit ettik. Araştırmalarımız neticesinde Ankara Milli Kütüphanesi 06 Mil Yz A 1783 numaralı mecmuada *Kenzü'l-esrâr*'ın başka bir nüshasına ulaştık. Ön değerlendirmelerimiz neticesinde edebiyat tarihi kaynaklarının varlığından söz etmediği bu manzum eserin Ahmed Cezbî'nin torunu Muhammed Nurullah'ın şahsında Bayrâmiyye müritlerine tarikat bilgisi ve öğüt vermek amacıyla yazıldığı, Ahmed Cezbî ve mensubu olduğu Himmetzâdeler ailesi hakkında bilgiler içermesi açısından önem taşıdığı sonuçlarına vardık.

Bu makalede Seyyid Ahmed Cezbî'nin yazdığı *Kenzü'l-esrâr* adlı tarikatnâme tanıtılacak, eserin iki nüsha üzerinden kurulan ilk elli beytinin tenkitli metni örneklem oluşturması bakımından ilim âlemiyle paylaşılacaktır.

Kenzü'l-esrâr

1. Adı

Makale konusu eser Berlin nüshasında “Hâzâ Risâle-i *Kenzü'l-esrâr* fî Tariki'l-Bayrâmiyye li'ş-Şeyh es-Seyyid Ahmed Cezbî el-Bayrâmî Hafid-i Himmet-zâde” başlığı ile başlamaktadır. Eserin Ankara nüshasında ise “Hâzâ *Kenzü'l-esrâr* li-Mü'ellifihi'l-fakîr es-Seyyid Ahmed Cezbî Hafid-i Himmet-zâde” başlığı kullanılmıştır.

Bu başlıklardan ilkinde göre eserin adı *Kenzü'l-esrâr fî Tariki'l-Bayrâmiyye*, ikincisine göre *Kenzü'l-esrâr*'dır. Bununla birlikte Seyyid Ahmed Cezbî eserin ismini hatimede açık bir şekilde bildirmektedir.

Risâlem nâmıdır çün *Kenzü'l-esrâr*

Oğıyan ola yâ Rabb şâd her-bâr (Ahmed Cezbî [b] yz: 48b)

biçimindeki beyit eserin adının *Kenzü'l-esrâr* olduğunda hiçbir ihtilaf bırakmamaktadır.

¹ Örneğin Ankara Milli Kütüphane numara 06 Hk 3777/2'de kayıtlı manzum tarikatnâmenin müellifi belli değildir.

2. Yazarı

Kenzû'l-esrâr'ın Berlin nüshasına göre yazarının adı "Şeyh es-Seyyid Ahmed Cezbî el-Bayrâmî Hafid-i Himmet-zâde", Ankara nüshasına göre "Seyyid Ahmed Cezbî Hafid-i Himmet-zâde"dir.

Farklı vasıflara değinseler de aslında iki nüshanın müstensihleri aynı kişiye işaret etmektedir. O kişi de Himmet-zâde torunu, Bayrâmiye Tarikatı Şeyhi, Seyyid Ahmed Cezbî'dir.

Nitekim *Kenzû'l-esrâr*'ın yazarı son beyitte;

Bu Cezbî Seyyid Ahmed Beg kuluñ sen

Ĥudâvendâ ki kıl her kârın aĥsen (Ahmed Cezbî [b] yz: 48b)

ifadeleriyle isminin Cezbî Seyyid Ahmed Bey olduğunu bildirmiştir.

Bu Cezbî bendeñi kıl 'aşka maĥrem

Ki 'aşkuñla ola dil merdi ĥurrem (Ahmed Cezbî [b] yz:

48b)

beytinde de mahlasını kayda geçirmiştir.

Cezbî Seyyid Ahmed'in yaşamı ve edebî kişiliği hakkında Osmanlı devri biyografik kaynaklarımızdan sadece Bursalı Mehmed Tahir'in (ö. 1925) *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde bilgiler mevcuttur (bk. 1333: 2/129). *Tuhfe-i Nâilî, Osmanlı Müellifleri*'ndeki malumatı tekrar etmiştir (bk. Mehmet Nail Tuman, 2001: 1/147). Sâdeddin Nüzhet Ergun (ö. 1946) ise bu bilgileri verip Cezbî Ahmed Bey'in şiirlerinden hareketle edebî şahsiyeti hakkında tespitlerde bulunmuştur (bk. Ergun, 1936: 1076). *Cezbî Divanı* üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Mahnaz Roohi Maleky, *Divan*'daki manzumelerden onun yaşamı hakkında bazı istihraçlar yapmıştır (2012: 3-4).

Bütün bunlardan hareketle Cezbî Seyyid Ahmed'in yaşam hikâyesi ve edebî yönü şu şekilde verilebilir: Bayramiyye-Şemsiyye tarikatının Himmetiyye kolunun kurucusu, mutasavvıf, şair, Bolulu Himmet Efendi'nin soyundan gelmektedir. "Himmet-zâde hafidi" nisbesi onun Himmet Efendi'nin oğlunun torunu olduğuna işaret etmektedir. Cezbî Bey, anne tarafından ise Köprülü Mehmed Paşa'nın (ö. 1072/1661) damadı, Sadrazam Siyavuş Paşa'nın (ö. 1099/1688) torunudur (Maleky, 2012: 3). Bayrâmî ve Nakşbendî tarikatlarına mensup, şâir ve âşık bir zattır. 1245/1829-30 senesinde vefat etti. Aksaray civarında Taşkasap semtindeki Nakşbendî dergâhına defnedildi (Bursalı Mehmed Tahir, 1333: 2/129). Mürettep *Divan*'ı ve *Aşkıyye* isiminde manzum bir eseri vardır. Cezbî Ahmed Efendi, kudretli bir şair, hatta iyi bir nâzım olarak gösterilemez. Onun eserlerinde birçok lisan, kafiye, vezin hatalarına ve kelime ihmallerine rastlanmaktadır (Ergun, 1936: 1076).

Kaynakların Ahmed Cezbî'nin sadece *Divan* ve *Aşkîyye* adlı eserlerinin olduğunu bildirmesine rağmen yazma nüshalar üzerinde yapılan araştırmalarda *Câmi'ü's-silsile* (Ankara Milli Ktp, 06 ml.yz. A 1783, vr. 1a-4a), *Şükûfe-nâme* (06 ml.yz. A 1783, vr. 26a-37a), *Makâlât* (06 ml.yz. A 1783, vr. 34a-36b; 06 Mil Yz A 9295, vr. 1b-11b), *Kenzü'l-etvar* (06 ml.yz. A 1783, vr. 37a-44b) ve bu makale konusu olan *Kenzü'l-esrâr* adlı eserlerinin de olduğu anlaşılmaktadır.² *Aşkîyye* adlı eserin herhangi bir nüshası henüz kayıtlara geçmiş değildir. İlgili eserler üzerine yapılacak çalışmalardan sonra Himmetzâde Hafîdi Ahmed Cezbî hakkında yeni bilgilere ulaşmak mümkün olacaktır.

Seyyid Ahmed Cezbî, *Kenzü'l-esrâr*'ın bazı yerlerinde kendisine değinmektedir. Bu kısımlar sayesinde Cezbî hakkında istihraçlarda bulunabiliyoruz. Bunlardan biri olan;

Dağı ecdâd-ı pākūñ Şeyh Himmet
Anuñ isrine it dâ'im 'azîmet (Ahmed Cezbî [b] yz: 37a)
beyti Cezbî Ahmed'in Himmet Efendi'nin soyundan geldiği bilgisini
teyit etmektedir.

Ĥafîdiyüm Bahâ'eddînuñ ancağ
Baña şeyh itdi anı Rabb-i muṭlağ

Dağı dānî-i şeyhüm Şeyh Yahyâ
Olardur mürde göñlüm iden ihyâ

Bulara dindi Himmet-zâde el-ân
Bulardur 'aşğ içinde merd-i meydân (Ahmed Cezbî [b] yz: 37b)
beyitleri sayesinde ise Cezbî'nin dedesinin adının Bahâeddin,
babasının veya amcasının adının Yahya olduğu, bunlara Himmetzâde
dendiğini öğrenmekteyiz.

Cezbî Efendi, bir kişinin şahsında tüm müritlere tasavvufî
öğütler verdiği bir tarzda *Kenzü'l-esrâr*'ı yazmıştır. "Oğul, kuzum,
gözüm nuru vb." şekillerde seslendiği bu kişi hakkında;
Ĥafîd itdi seni çün baña Allâh
Seni sen silkinden eyle āgâh

Çü Nûru'llâh olupdur nām u şānuñ

² Seyyid Ahmed Cezbî'nin bu eserleri hakkında tanıtım yazıları tarafımızca yayına hazırlanmaktadır.

Ṭola 'ilm-i ḥaḳîkatle dehânuñ

Muḥammed ismi kim ismüñ Muḥammed Senüñ her ism-i pâküñ ide mümtedd (Ahmed Cezbî [b] yz: 37b-38a) ifadelerini kullanmaktadır. Buna bakılırsa Ahmed Cezbî'nin Muhammed Nurullah adlı bir torunu vardır. Eserin genelindeki anlatımlardan Ahmed Cezbî Bey'in Muhammed Nurullah'ı kendisinden sonra post-nişîn olması için hazırladığı izlenimi doğmaktadır.

3. Yazılış Tarihi

Seyyid Ahmed Cezbî, *Kenzü'l-esrâr*'da herhangi bir tarih bildirmemektedir. Eserin muhtevası tasavvufi öğütler, tarikat ile ilgili bilgiler olduğu için tarih hakkında tahmin yürütmeye imkân tanıyacak bir ifade de bulunmamaktadır. Bu yüzden *Kenzü'l-esrâr*'ın yazılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bu hususta genel bir ifadeyle eserin Ahmed Cezbî'nin ölüm senesi olan 1245/1829-30'dan önce yazıldığı söylenebilir.

Kenzü'l-esrâr'ın Berlin nüshasının sonunda *Ketebehu'l-fakîrî'l-ḥakîr el-mu'terif bi'l-'acz ve'n-naḳş sene 1293 es-Seyyid Mehmed Şükrî ğufire lehu ve li-vâlideyhi* şeklinde bir kayıt vardır. Buna bakılırsa Berlin nüshası, Cezbî'nin vefatından 48 sene sonra istinsah edilmiştir.

4. Bulunduğu Yazmalar

Kenzü'l-esrâr'ın şu ana kadar tespit edilebilmiş iki nüshası vardır:

- 4.1. Berlin Devlet Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, no. Ms. Or. Oct. 2722: Bolulu Himmet Efendi'nin *Tarikatnâme'si, İlâhiyyât*'ı ve Himmetzâde Hafîdi Ahmed Cezbî'nin *Keşfü'l-esrâr*'ını içeren bir nüshadır. *Keşfü'l-esrâr*, 36b-48b varakları arasındadır. Yazma, 215 x 145 mm. boyutlarındadır. Cildi kopuktur. Cildin arkasından gelen ebru motifli sayfalarla başlamaktadır. Aharlı, koyu krem rengi kâğıdı vardır. Himmet Efendi'nin eserleri talik, *Kenzü'l-esrâr* ise rik'a hatla yazılmıştır. Madde başlarında kırmızı, diğer yerlerde siyah mürekkep kullanılmıştır. Takibe kaydı vardır. Cedvelsiz ve serlevhasızdır. *Ketebehu el-fakîr el-ḥakîr el-mu'terif bi'l-'acz ve'n-naḳş sene 1293 es-Seyyid Mehmed Şükrî ğufire lehu ve li-vâlideyhi* kaydı ile bitmektedir. Buna göre 1293/1876-77 senesinde Seyyid Mehmed Şükrî tarafından istinsah

edilmiştir. Yazmanın bazı sayfalarının kenarlarında dağılmalar mevcuttur.

Baş: Tarikat-nâme-i kutbu'l-ârifin, gavsü'l-vâsılın...

Son: Seyyid Mehmed Şükrî ğufire lehu ve li-vâlideyhi

- 4.2. Ankara Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, no. 06 Mil Yz A 1783: Ahmed Cezbî'ye ait olduğu anlaşılan çeşitli eserlerin olduğu bir seçki eser mecmuasıdır. *Kenzü'l-esrâr*, 5b-25b varakları arasındadır. Yazma; 175x120 mm. dış, 130x65 mm. iç ebatlarındadır. Ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içinde olup, karton kaplıdır. Saman sarısı renkte bir kâğıt kullanılmıştır. Özensiz, talik kırması bir hatla yazılmıştır. Yazılar siyah mürekkeplidir. Önemli görülen yerlerde kırmızı çizgiler ve virgül işaretine benzer şekiller kullanılmıştır. Takibe kaydı vardır. Ser-levha ve cedvelsizdir. Herhangi bir istinsah veya telif kaydına rastlanmamaktadır. Kimi sayfalar kopmuş, ip ile dikilmek suretiyle tutturulmuştur.

Baş: Câmî'ü's-silsile bismillâhirrahmânirrahîm...

Son: bezm-i yârâna gelüp ülfetin it bezme ziyâ

5. Türü

Kenzü'l-esrâr, genel ifadelerle okuyucuya veya tasavvuf yoluna girmiş sâlike dünyanın geçiciliği, büyük hükümdar ve âlimlere bile kalmadığı, gaflet uykusundan uyanıp mâsivâyı terk etmek gereği vb. konularda nasihatler ile başlamaktadır (Ahmed Cezbî [b] yz: 36b). Akabinde benzer öğütleri torunu Muhammed Nurullah'ın şahsında sıralamaya geçmektedir (Ahmed Cezbî [b] yz: 37b-40b). Bu kısımlarda *Kenzü'l-esrâr*'ın pendnâme özellikleri sergilediğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Ancak Seyyid Ahmed Cezbî;

On ikidür tarikat añla anı
Ki tutmuşdur ziyâsı dü cihânı

Velî kol kol olupdur râh-ı Mevlâ
Olur bu cümlesinden sırr-ı ma'nâ

Çü vardır her birinde resm-i erkân
Olinur anuñ-ıla hâşş-ı Yezdân

Çü biz Bayrâmiyâni Halvetiyüz

Ṭarîḫ-ı 'îd-i ḫaḫda Himmetîyüz (Ahmed Cezbî [b] yz: 41a-b)

beyitleriyle tasavvufun on iki tarikata ayrıldığı, bunların her birinde ayrı resm-i erkân bulunduğu, kendilerinin Bayrâmî, Halvetî ve Himmetî olduğunu bildirmektedir. Akabinde ise tarikatlarında okunan zikirleri, ibadet yöntemlerini, namazlarda edilen duaları, çileye girme esaslarını ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Çileye giren bir dervişin yüzünde bir örtü olması gerektiğini ifade ettiği;

Niḫâb ola velî rûyuñda olan

Budur Bayrâmiyânda resm-i erkân (Ahmed Cezbî [a] yz: 24b)

beytinde bunun Bayramîlerin resm-i erkânından olduğunu bildirmektedir.

Biri de budur erkân-ı ṭarîḫat

Görem icrâya sa'y it eyle diḫḫat (Ahmed Cezbî [b] yz:

45a)

Varıcaḫ secdeye işbunı her ân

Oḫı kim bunda budur resm-i erkân (Ahmed Cezbî [b]

yz: 47a)

beyitleri de Cezbî'nin erkân-ı tarikatı bildirme gayretinde olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere tarikatnâmeler tarîkat mensuplarına tarîkat içinde neyi nasıl yapacağını anlatan eserlerdir (Özkan, 2003: 142). *Kenzû'l-esrâr*'ın genelinde dervişlere namazların nasıl kılınacağı, orucun ne şekilde tutulacağı, çileye nasıl girileceği, zikrin nasıl yapılacağı anlatıldığı için tarikatnâme türüne girdiği söylenebilir.

Gözüm nûrı budur bil vird-i aḫşâm

Ki resm itmişdür anı Ḥâcî Bayram (Ahmed Cezbî [b]

yz: 45b)

beytinden ise bu eserin Bayrâmiyye tarikatı tarikatnâmesi olduğu anlaşılmaktadır.

6. Şekil Unsurları

Kenzû'l-esrâr toplam 457 beyitten meydana gelmiştir. Aruz vezninin Hecez bahrinin *mefâîlün / mefâîlün / feûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Bazı mısralarda vezin aksamaları görülmekle birlikte tüm beyitlerde aruz ölçüsüne riayet edilmiştir. Kafiye dizilişi aa / bb / cc/ dd ... şeklindedir. Kafiye veya redifin görülmediği herhangi bir beyit bulunmamaktadır.

Makale konusu eser, kafiye dizilişi itibarıyla mesnevi nazım şekli hüviyeti taşımaktadır. Ancak şekil özellikleri bakımından eserin

klasik mesneviyle tam örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Örneğin mesnevi; tevhid, münâcat, naat, sebep-i telif, âgâz-ı dâstân, tegazzül, dua bölümlerinden müteşekkil iken (İpekten, 2017: 61-62) *Kenzü'l-esrâr* doğrudan tasavvufî öğütlerle başlayıp aynı şekilde devam etmektedir. Sonda ise Ahmed Cezbî'nin kendisi ve okurları için ettiği dualar vardır. Bu şekliyle eser, âgâz-ı dâstân ve dua bölümlerinden oluşmaktadır.

Seyyid Ahmed Cezbî'nin tarikatnâmesinin mesnevinin klasik formundan ayrılan bir yönü de beyitler arasına dualar, âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler, zikirler, tesbihat tariflerinin serpiştirilmiş olmasıdır.

Kenzü'l-esrâr'da klasik nazım kurallarına uyulmamasının nedenini Himmetzâde Hafîdi Ahmed Cezbî'nin mutasavvîf kimliğinde aramak doğru olacaktır. Çünkü mutasavvîflar irşat vazifesini asıl gaye edindikleri için edebî kaideleri ve sanat kaygılarını ikinci plana atabilmektedirler.

7. Muhteva Unsurları

Kenzü'l-esrâr;

Gel ey deryâ-yı gâflet içre gâvvâş

Olam dirseñ eger kim hâşşu'l-hâşş (Ahmed Cezbî [b] yz: 36b)

beyti ile tarikat yoluna intisap eden muhayyel bir kişiye seslenerek başlamaktadır. Seyyid Ahmed Cezbî ilk beyitlerde genel ifadelerle dünyanın fânîliğini; nice peygamber, hükümdar ve âlimin gelip geçtiğini; tarikat yoluna girmek gerektiğini ifade etmektedir. 16. beyitten itibaren tarikat âdâbı hakkında bilgiler vermeye başlamaktadır. Örneğin çeşitli hadis iktibasları ile en iyi zikrin lâ ilâhe illallâh olduğunu, her gün yüz defa lâ ilâhe illallâh diyenin kıyamet günü yüzünün ay gibi aydınlık olacağını belirtmektedir.

Çü şahiddür buña Rabb-i te'âlâ

Oğul ol sen de tevhid içre bâlâ (Ahmed Cezbî [b] yz: 37a)

şeklindeki 21. beyitle, ileride ortaya çıkacağı üzere Muhammed Nurullah adlı torununa seslenmeye, onun şahsında müritlere bilgi vermeye başlamaktadır. "Senin ecdadın Şeyh Himmet Efendi'dir. Her zaman onun yolunu takip et. O evliyaların kutbudur, onun yolu Allah'ın yoludur. Gel sen de bu yola gir. Tarikatın önderi ol." demektedir.

60. beyte kadarki kısımda torununa kendisi ve sülalesi hakkında bilgi veren Seyyid Cezbî, buradan itibaren hadis-i şerifler eşliğinde dinî ve tasavvufî öğütler vermektedir. "Kâle aleyhi's-selâm..." ibaresiyle hadislerin Arapça şekillerini mensur olarak

bildirmekte, akabinde beyitlerle izahata geçmektedir. Örneğin "Cömert, fâsık da olsa cehenneme girmeyecektir.", "Ben kâinata, yere, göğe sığmadım; fakat müminin kalbine sığdım.", "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.", "İnsanların en hayırlısı insanlara yararlı olandır." gibi hadislerle torununa cömertliği, kalp kırmamayı, merhametli olmayı, faydalı işler yapmayı tavsiye etmektedir.

Müellif bazen âyet-i kerîmelerden de iktibaslar yapmaktadır. Örneğin "Ey huzur içinde olan nefis; sen ondan razı, o da senden razı olarak Rabb'ine dön!" mealindeki Fecr Sûresi, 27-28. âyetleri zikrederek sâlike kötü huyları bırakıp Hz. Muhammed'in fitratında olmasını salık vermektedir.

İlk 162 beyitte genellikle hadis-i şerifleri verip beyitlerle izahat yapan Ahmed Cezbî 163-176. beyitler arasında tasavvufun reddettiği ve tavsiye ettiği fitrî özellikleri bildirip beyitlerle bunları açıklamaktadır. Hubb-ı dünyâ, 'ucb, kibr, 'adâvet, hâsed, buhl, tama', şehvet istenmeyen; faqr, şabr, 'adl, inşâf, rızâ, kanâ'at, 'ilm, hilm, tahkik, yakîn, teslîm-i vefâ ise istenen hal ve davranışlardır.

177. beyitten itibaren Himmetzâde Hafîdi Cezbî Ahmed on iki tarikat olduğunu, hepsinin kendine has âdâb ve erkânı bulunduğunu, kendilerinin ise Bayrâmî, Halvetî ve Himmetî olduklarını ifade edip tarikatlarının resm-i etvârını açıklamaya geçmektedir. Bayrâmîyye tarikatında zikrin fûrûatını, uyulması gereken usulü, kılınması gereken namazları, okunması gereken duaları açıklamaktadır. *Kenzû'l-esrâr*'ın en hacimli kısmını oluşturan bu bölümde hangi vakitte hangi namazların kaç rekât kılınacağını, hangi duanın kaç defa okunacağını ve hangi zikrin yapılacağını izah etmektedir. Dualar ve zikirleri mensur ve Arapça olarak beyitlerin arasında vermektedir.

Ahmed Cezbî Bey 400. beyitten sonra Bayrâmîyye'de çileye girme esaslarına değinmektedir. Çile yerinin nasıl olması, çile esnasında neler yapılması, neler yenilip içilmesi, çilenin ne kadar sürmesi gerektiği, rüya görüldüğünde bunların anlamları hakkında malumat vermektedir.

444. beyitten itibaren Cezbî, dua bölümüne geçmektedir. Burada Allah'a yakararak tarikat sırrına ermeyi, karanlıktan çıkmayı, hürrem ve aşka mahrem olmayı, günahlarının affını, kıyamet günü Peygamber Efendimiz'in şefaatine ulaşmayı dilemektedir. Allah'tan, *Kenzû'l-esrâr* risalesini okuyanları da iki dünya padişahı etmesini dilemektedir. Akabinde;

Tamâma irdi hâşıl bu risâle
Nazar kıl ehl-i hâl iseñ maqâle

Bu Cezbî Seyyid Ahmed Beg kuluñ sen
Hudâvendâ ki kıl her kârın ahsen (Ahmed Cezbî [b] yz: 48b)
beyitleriyle eserini bitirmektedir.

8. Dil ve Üslubu

Makale konusu eser, Bayrâmiyye tarikatına giren dervişlere öğüt vermek ve tarikat erkânını öğretmek amacıyla yazılmıştır. Bu bakımdan öğretici bir eser olan *Kenzü'l-esrâr*'da;

Ola iç ü tısuñ tâ nür-ı berrâk
Ola Hâk dergehinde ol yüzüñ aq (Ahmed Cezbî [a] yz:
21a)

Elif birlige irmekden kinâyet
Ki dâl eyler hidâyete delâlet (Ahmed Cezbî [b] yz: 45a)

Du'â budur du'â budur du'âda
Begim okı kuşur itme arada (Ahmed Cezbî [b] yz: 44b)

Gerekdür saña gayrı şâlih a'mâl
Begüm tüt bu sözüñ eyleme ihmâl (Ahmed Cezbî [b] yz: 36b)
gibi yazıldığı döneme nazaran sade olarak kabul edilebilecek beyitler mevcuttur.

Bununla beraber *Kenzü'l-esrâr* dinî ve tasavvufî bilgiler de içeren bir eserdir. İşte özellikle bu kısımlarda;

Şürüt üzre şalâtı iden icrâ
Olur maqbül-i dergâh-ı mu'allâ (Ahmed Cezbî [b] yz:
44a)

Dağı mîm nâm-ı pāk-i Muşafâdur
Namâzı aña kim sırr-ı Hudâdur (Ahmed Cezbî [b] yz: 45a)

Ve lâkin bu fūrū'ât beyne'l-esmâ
İder telkîn-i mürşid ile ihyâ (Ahmed Cezbî [b] yz: 42a)

Velî zâhirde budur resm-i eṭvâr
Ki naqş itdi bu levha kilk-i pür-zâr (Ahmed Cezbî [b] yz: 41b)

Hemân zîkr ü fikri Hâkdur el-ḥaqq

Ki olup t̄alib-i d̄idâr-ı Muṭlak (Ahmed Cezbî [b] yz: 41b)

Bizüz çālāk-i meydān-ı maḥabbet

Bizüz pā-māl-i bār-i derd-i ḥayret (Ahmed Cezbî [b]

yz: 41b)

örneklerinde görüleceği üzere Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunlukta olduğu, Farsça üçlü, dördlü terkiplerin görüldüğü, anlam kapallılığına sahip ağır ve süslü beyitler de ihtiva etmektedir.

Ahmed Cezbî'nin tarikatnâmesinin bütününe bakıldığında ise sade ve ağır/süslü beyitlerin eşit oranda bulunduğu, bu tür uçlarda denebilecek beyitlerin sayısının az olduğu, dil varlığı açısından Türkçe, Arapça, Farsça dağılımın yakın seyrettiği görülmektedir.

Kenzü'l-esrâr muhtemelen 19. yüzyılın başlarında yazılmıştır. Bu nedenle Türkçe arkaik kelime ve eklere seyrek olarak rastlanmaktadır. Eser boyunca "yab yab (yavaş yavaş, usul usul)" ikilemesi ve "-uban/üben" eki dışında arkaik ek ve kelimeye denk gelinmemektedir.

Söz konusu eser dinî ve tasavvufî bilgiler, tarikat erkân ve âdâbı hakkında terimler içerdiği için Türkçe atasözleri ve deyimler bakımından kurudur.

Sonuç

Osmanlı sosyal ve dinî hayatının önemli unsurlarından olan tarikatların zamanla kendine mahsus erkân, âdâb ve usulleri ortaya çıkmıştır. Pek çoğu edebiyatı tasavvufî mesajlarını yaymak için kullanan mutasavvıflar bu erkân ve âdâb hakkında bilgi veren eserler yazmıştır. Türk edebiyatında bu tür eserlere tarikatnâme adı verilmektedir. Tarikatnâme türünün Türk edebiyatındaki örneklerinden biri Himmetzâde torunu Seyyid Ahmed Cezbî'nin *Kenzü'l-esrâr* adlı eseridir. Kaynakların varlığından söz etmediği bu eserin Berlin Devlet Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphanesi'nde birer nüshası mevcuttur. 457 beyitten oluşan eserde beyitlerin arasına âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler, dualar, zikirler serpiştirilmiştir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan *Kenzü'l-esrâr*'da aruzun mefâîlün / mefâîlün / feûlün kalıbı kullanılmıştır. Mesnevinin klasik formuna tam uymayan eserin yazılış tarihi belli değildir. Torunu Muhammed Nurullah'ın şahsında bütün sâiklere seslenen Ahmed Cezbî, *Kenzü'l-esrâr*'da bir dervişin sahip olması gereken vasıflar, Bayrâmiyye tarikatı mensuplarının ibadet yöntemleri, hangi namazda hangi dua ve zikirleri okumaları gerektiği, çileye giriş usulü vb. tasavvuf erkân ve âdâbı hakkında bilgiler vermiştir. Bayrâmiyye

ve Himmetiye tarikatları, Ahmed Cezbî ve onun mensubu olduğu Himmetzâdeler ailesi hakkında bilgiler de içeren *Kenzü'l-esrâr* edebî açıdan ortalama bir eser görüntüsü arz etmektedir.

9. Metin (ilk elli beyit)³

HĀZĀ RİSĀLE-İ KENZÜ'L-ESRĀR FĪ ṬARĪKĪ'L-BAYRĀMĪYYE Lİ'Ş-
ŞEYḤ ES-SEYYĪD AḤMED CEZBĪ EL-BAYRĀMĪ ḤAFĪD-İ HĪMMET-
ZĀDE *ḡuddise sırruhu*⁴

bismillāhirrahmānirrahīm

Mefā'ülün / mefā'ülün / fe'ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

1. Gel ey deryā-yı ḡaflet içre ḡavvāş
Olam dirseñ eger kim ḡaşşu'l-ḡaşş

2. Gider dilden bu ḡaflet uyḡusın gel
İdegör kendini insān-ı ekmel

3. Ser-i dilden terāş it mā-sivāyı
İki 'ālemde ola nāmuñ 'ālī

4. Bu dehr-i bī-vefādan umma rāḡat
Kime yār oldı bu fānī-i vaḡşet⁵

5. Ḥarāb-ender-ḡarāb encām-ı kārı
Yürü 'āḡıl iseñ gel olma yārı

6. Kimi gördüñ ider 'ālemde ārām
Kimi gördüñ olur 'ālemde pür-kām

³ Tenkitli metin aparatında geçen A sembolü, *Kenzü'l-esrâr*'ın Ankara Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, no. 06 Mil Yz A 1783'te; B sembolü, Berlin Devlet Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, no. Ms. Or. Oct. 2722'de kayıtlı nüshasının kısaltmasıdır.

⁴ HĀZĀ//sırruhu:HĀZĀ KENZÜ'L-ESRĀR Lİ-MÜ'ELLİFİHİ'L-FAḤİR ES-SEYYĪD AḤMED CEZBĪ ḤAFĪD-İ HĪMMET-ZĀDE A

⁵ vaḡşet:deḡşet A

7. anı anlar ki d ny  ehlerid r
anı anlar cih n  gehlerid r

8. Cih n içre anı pertev alanlar
anı  s  v  M s  n'oldı anlar⁶

9. anı anlar cih n-g r-i zam nlar
anı  lemede S m   ahram nlar⁷

10. anı İskender    h Fer d n⁸
anı Lom n-ıla ya ol Fel t n

11. Tefekk r eyle ek kendin siv dan
G n l  Anasını s r bu hev dan

12. Gerekd r sa na ayrı  li a'm l
Beg m ut bu s z m eyleme ihm l

13. er 'atde ideg r kendin a'lem
ar katde daı ol n r-ı a'zam [37a B]

14. Ola g r  aıl ise  ehl-i tev id
Ola her bir dem n t  kim sen n  d

15. uzum tev id ile ıl  z n ihy 
Olam dirse  eger merd-i mu'all  [6a A]

16. Ki oldur ef dal 'z-zikr a la el- n
Didi bu nuk  ol Mab b-ı Ram n

 le  aleyhi's-sel m ef dal 'z-zikru l -il he ill'all h⁹

17. Nazar ıl a la mefh m-ı ad di
 Amel it di le bu nazm-ı selisi

⁶ Bu beyit A n shasında bulunmamaktadır.

⁷ Bu beytin mısraları A n shasında birbiriyle yer deiştirmiştir.

⁸ Bu mısranın vezninde bir hecelik eksiklik vardır.

⁹ Had s-i erif, "Zikrin en faziletlisi l  il he illallah'tır." (Tirmizi, Daav t, 60.)

Ḳāle ‘aleyhi’s-selām men-kāne āḥiri nefesihi lā ilāhe illa’llāh duḥile’l-cenne¹⁰

Ḳāle ‘aleyhi’s-selām men şehide en lā ilāhe illa’llāh ve evcebe lehu’l-cenne¹¹

Ḳāle ‘aleyhi’s-selām lā yedḥulu’n-nāre aḥaden yeḳūlu lā ilāhe illa’llāh¹²

Ḳāle ‘aleyhi’s-selām ḍemenu’l-cenne lā ilāhe illa’llāh¹³ [6b A]

18. Naẓar ḳıl bu ḥadīde daḥı cānā
Göñül mülkini ḳıl anuñla iḥyā

19. Eger kim eylese yüz kerre tevḥīd
Be-her-rūz açılır ebvāb-ı taḥmīd

20. Ḳıyāmetde olur ay gibi berrāk
Yüzi ol kimsenüñ meh-veş olarak

21. Çü şāhiddür buña Rabb-i te‘ālā
Oḡul ol sen de tevḥīd içre bālā

22. Naẓar eyle ḥadīd-i Muşṭafāya
Göñül ‘Anḳāsını irgör şafāya

23. Çü şāhidüm buña kim ey melā’ik
Zünüb ile ki itmeme ‘abdi hālik

24. Beni tevḥīd idenlerüñ zünübüñ
İdüp ‘afv-ıla ref’ idem ‘uyübuñ

¹⁰ Hadīs-i Şerīf, “Her kim son nefesinde ‘La ilahe illallah’ derse cennete girecektir.” (Müslim, Kitabü’l- iman, 53.)

¹¹ “Her kim ki lâ ilāhe illallāh ifadesini tasdik ederse ona cennet vacip olur.” Anlam olarak buna yakın bir hadis için bk. Mecmau’z-Zevaid, 1/16.

¹² Hadīs-i Şerīf, “La ilahe illallah diyen kimse ateşe girmez.” (Müslim, İman, 10.)

¹³ Hadīs-i Şerīf, “Cennetin karşılığı la ilahe illallāh’tır.” (Ebū İshak es-Sa’lebī, 2002: 7/231.) | B nüshasında bunlar yerine “Ḳāle ‘aleyhi’s-selām ve mā min-‘abdi yaḳūlu lā ilāhe illa’llāh ḳāla’llāhu te‘ālā şadaḳa ‘abdī enā eşhedukum yā melā’iketī fe-ḳad ḡafare lehu mā-teḳaddemu min-zenbihi” ve “Ḳāle ‘aleyhi’s-selām men-ḳāle lā ilāhe illa’llāh kullu yevmin mi’eten merreten yevmu’l-ḳıyāmeti ve vechehu kunūzu’l-ḳamer fī leyleti’l-bedr şadaḳa Resūlu’llāh” hadisleri yer almaktadır.

25. Ne deñlü var ise zenbi muḳaddem
Anuñ 'afvıyla idem anı mükerrem¹⁴

26. Ne a'lâdur hele tevḫîd-i Mevlâ
İdegör mâ-ḫaşal sırren ü cehrâ

27. Oğul âvîze-i gûş it kelâmum
Ola dirseñ yüce dâreynde nâmum

28. Çü sen bir naḳd-i pâk-i evliyâsun
Ḥuşuşâ âl-i pâk-i Murtaşâsun

29. Daḫı ecdâd-ı pâküñ Şeyḫ Himmet
Anuñ idrine it dâ'im 'azîmet [37b B]

30. Ki oldur ḫânedân-ı âl ü evlâd
Gözüm nûrı o idri eyle mu'tâd

31. Senüñ ceddüñ çü ḫuṭb-ı evliyâdur
Anuñ yolu reh-i râst-ı Ḥudâdur

32. Begüm anlar gibi gel ḫânedân ol
Ṭarîkatde daḫı şâhib-zemân ol

33. Ḥafîdiyüm Bahâ'eddînüñ ancak
Baña şeyḫ itdi anı Rabb-i muṭlaḳ

34. Daḫı dâni-i şeyḫüm Şeyḫ Yahyâ
Olardur mürde göñlüm iden iḫyâ

35. Bulara dindi Himmet-zâde el-ân
Bulardur 'aşḳ içinde merd-i meydân

36. Olaruñ himmetiyle bu zamâna
Niçe nazm-ı eğer bahş itdi câna

37. Gözüm nûrı olur Allâh te'âlâ
'Ulûmın ile ḳıla ḳadrüñ a'lâ

¹⁴ Bu mısradaki vezin kusurludur.

38. Olanlar cehl içinde m̄ara beñzer
Güli gülz̄arı yok bir h̄ara beñzer

39. Cehil gibi olamaz bir k̄ar n̄a-pāk¹⁵
Cehil z̄ulmeti içre alma n̄a-pāk

40. Ki *el-cāhil* ‘*aduvvu’llāh*¹⁶ dinildi
‘Adūl̄ıktan ođul kendin çek indi

41. ‘Aduvvu’llāh olan bulmaz emānı
Gerekse ol cihānuñ kām-rānı¹⁷

42. ‘Ulemā bezmine gel eyle rađbet
Ki oldur bā’id-i āđār-ı rađmet

43. Sezādur řānına ol ‘ilm ü¹⁸ ‘irfān
Saña rağmet ide t̄a Rabb-ı ğufrān

44. Oluban cān ü¹⁹ dilden saña nāzır
Özin kıl meclis-i ‘irfāna ğāzır²⁰

45. Velī Farsī dağı a’lā vü ađlā
Oı anı da řab’uñ ola bālā

46. Aılır Farsī-le ebvāb-ı eř‘ār
Olur řab’ında senüñ nazm-ı āđār

47. Heves itme şaın bir ğayrı k̄ara
Düşürme kendi kendüñ řa’r-ı n̄ara²¹

48. Hemānā durma tađřıl-i ‘ulūm it
‘Ulūm-ıla seni řāĥib-rūsūm it

¹⁵ Bu mısrada vezin kusurludur.

¹⁶ “Cāhil, Allah’ın düşmanıdır.”

¹⁷ 18-41. beyitler A nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁸ ü:- A

¹⁹ ü:- A

²⁰ ğāzır:nāzır B

²¹ n̄ara:ĥāra B

49. Kemâle iricek ol 'ilm-i zâhir
Ledün 'ilmini taḥṣîl eyle vâfir

50. Ḥafîd itdi seni çün baña Allâh
Seni sen sülükinden eyle âgâh [38a B]

Kaynakça

- Ahmed Cezbî [A], *Kenzû'l-Esrâr*, Ankara Milli Kütüphane, No. 06 Mil Yz A 1783.
- Ahmed Cezbî [B], *Kenzû'l-Esrâr*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No. Ms. Or. Oct. 2722.
- Albayrak, N. (1998), "Himmat Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 18, S. 57-58.
- Aral, A. E. (18.07.2019), "Ali, Karabaş Ali Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [Http://Www.Turkedebiyatiisimlersozlugu.Com/İndex.Php?Sayfa=Detay&Detay=7082](http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7082)
- Azamat, N. (1993), "Cevâhirü'l-Ebrâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 7, S. 432.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-ı Amire, İstanbul.
- Catovic, A. (18.07.2019), "Gâ'ibî, Şeyh Mustafa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [Http://Www.Turkedebiyatiisimlersozlugu.Com/İndex.Php?Sayfa=Detay&Detay=6226](http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6226)
- Çakır, M. (18.07.2019), "Selâmî, Şeyh Selami Ali Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [Http://Www.Turkedebiyatiisimlersozlugu.Com/İndex.Php?Sayfa=Detay&Detay=4344](http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4344)
- Devellioğlu, F. (2008), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Ebû İshak Es-Sa'lebî (2002), *El-Keşf Ve'l-Beyân 'An Tefsîri'l-Kur'ân, Dâru İhyâ'i Et-Turâsi'l-Arabî*, Beyrut.
- Ergun, S. N. (1936), *Türk Şâirleri*, Suhulet Basımevi, İstanbul.
- Güneş, M. (18.07.2019), "Eşrefoğlu, Abdullah", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, [Http://Www.Turkedebiyatiisimlersozlugu.Com/İndex.Php?Sayfa=Detay&Detay=7469](http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7469)
- İpekten, Haluk (2017), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri Ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul.

- Kara, M. (1999), *Tasavvuf Ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Köprülü, F. (1976), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Maleky, M. R. (2012), *Himmetzâde Ahmet Cezbî Divanı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Öngören, R. (2011), "Tasavvuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 40, S. 119-126.
- Özkan, N. (2003), "Tarîkatnâme Türü Ve Yunus Emre Dîvânı'nda Tarikat Âdâbıyla İlgili Unsurlar", *Osman Gazi Üniversitesi Yunus Emre Sempozyumu*, 7-9 Mayıs 1998, Eskişehir. Yayın: *Diriözler Armağanı Prof. Dr. Meserret Diriöz Ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı*, Hzl. Yrd. Doç. Dr. M. Fatih Köksal – Ahmet Naci Baykoca, Ankara 2003, S. 141-148.
- Pakalın, M. Z. (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Pekolcay, A. N. ve Uçman, A. (1995), "Eşrefoğlu Rûmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 11, S. 480-482.
- Sünbül Sinan Efendi, *Tarikatnâme*, İbb Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, Numara 1561/2.
- Tavukçu, O. K. (19.07.2019), *Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği Ve Divanının Tenkidli Metni*, Kültür Bakanlığı E-Kitap, [Http://Ekitap.Kulturturizm.Gov.Tr/Eklenti/10601,Dede-Omer-Rusenipdf.Pdf?0&_Tag1=996f7c32d7c6faeaea37bad6def222caa2a64231&Crefer=B9b1e710449689127931cc7c50517a1f088049a93c64c349c5bdb657933a2ee0](http://Ekitap.Kulturturizm.Gov.Tr/Eklenti/10601,Dede-Omer-Rusenipdf.Pdf?0&_Tag1=996f7c32d7c6faeaea37bad6def222caa2a64231&Crefer=B9b1e710449689127931cc7c50517a1f088049a93c64c349c5bdb657933a2ee0)
- Tuman, M. N. (2001), *Tuhfe-İ Naili*, (Hzl.) Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, H. K. (1991), "Aziz Mahmud Hüdâyî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 4, S. 338-340.
- Yücer, H. M. (2010), "Sünbül Sinan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 38, S. 135-136.